

Lägesbild organiserad brottslighet 2011

Missiv

Brottsbekämpningen har tagit fram en lägesbild rörande den organiserade brottslighet som Tullverket har till uppgift att bekämpa. Ansvarig för framtagandet av rapporten har varit Johan Falkman, nationell specialist organiserad brottslighet, i samarbete med Henrik Ohlsson, analytiker vid Nationella enheten. Tullverkets analyssektioner och tull-kriminalavdelningar har lämnat viktiga bidrag till rapporten. Rapporten bygger även på material från Polisen, Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten.

Rapporten överlämnas härmed.

Lennart Nilsson

Johan Falkman

Innehåll

Inledning	3
Metod.....	4
Förklaringsmodell organiserad brottslighet.....	4
Indikatorer och underlättande faktorer.....	5
Organiserad brottslighet – kriminell samverkan	6
De kriminella nätverken	7
Organiserad brottslighet – resurser och strategier.....	11
Företag	11
Teknikanvändning.....	12
Specialisering	12
Åtgärder för att skydda den kriminella verksamheten.....	12
Otillåten påverkan	13
Våldsutövning.....	13
Finansiering av politisk/ideologiskt motiverad verksamhet i utlandet.....	13
Organiserad brottslighet – brottsaktiviteter	15
Narkotika och dopningspreparat.....	15
Tobak	18
Alkohol.....	20
Skjutvapen.....	21
Annan tullbrottslighet	21
Organiserad brottslighet – geografisk plats	24
Internationell dimension – huvudmännens basering	24
Kriminella marknader i Sverige.....	25
Summering.....	27

Inledning

Föreliggande rapport Lägesbild organiserad brottslighet 2011 är en lägesbild av den organiserade brottsligheten inom Tullverkets ansvarsområde. Syftet med rapporten är att kartlägga och beskriva den organiserade brottsligheten som Tullverket har ansvar för att bekämpa. Analysen ska utgöra beslutsunderlag för den långsiktiga inriktningen av brottsbekämpningens verksamhet. Rapporten bygger i stor utsträckning på operativt material från Tullverket. Extern information har hämtats från bl.a. Brottsförebyggande rådet samt övriga brottsbekämpande myndigheter.

Följande frågeställningar har identifierats som centrala i kartläggningen:

1. Vilka är de kriminella aktörerna och hur organiserar de sig?
2. Vilken är den brottsliga verksamheten?
3. Vilka resurser – strategier används för att genomföra brottsligheten?
4. Var geografiskt förekommer brottsligheten?

Foto: Kristian Berlin

Metod

Förklaringsmodell organiserad brottslighet

Enligt den förklaringsmodell som har valts i rapport beskrivs den organiserade brottsligheten som ”företagande” i brott. Genom att organisera sig och kombinera olika resurser och kompetenser i nätverk och konstellationer genererar de kriminella illegala vinster bl.a. genom att tillfredsställa efterfrågan på såväl illegala som legala varor och tjänster. Dessa varor och tjänster omsätts på en illegal marknad. Den organiserade brottsligheten är i hög grad att karaktärisera som parasitär – den kriminella profiten genereras på det gemensamma samhällets bekostnad.

Den främsta drivkraften för den organiserade brottsligheten är givetvis den samma som i det legala företaget – strävan efter vinning. Likt företag på den legala marknaden försöker de kriminella aktörerna så långt det är möjligt att maximera vinsten i förhållande till risken. Främst sker detta genom olika åtgärder för att skydda den

kriminella verksamheten, både från de brottsbekämpande myndigheternas åtgärder och konkurrerande kriminella. Utöver vinning är även makt till del en viktig drivkraft för den organiserade brottsligheten. Den organiserade brottsligheten eftersträvar ett stabilt och förutsägbart samhälle där den kriminella verksamheten får fortskrida utan avbrott. Strävan efter makt är därmed inte inriktad på att förändra det rådande samhällssystemet utan är istället främst inriktad på att dominera kriminella marknader samt att upprätthålla status quo i samhället.

För att organiserad brottslighet ska komma till stånd måste det finnas en kriminell aktör som befinner sig på ”rätt” plats med ”rätt” resurser vid ”rätt” tidpunkt. Det betyder att den brottsliga verksamheten omfattar flera olika komponenter som är både beroende av och en förutsättning för varandra för att ett brott ska kunna begås. För att kunna begripliggöra och analysera den organiserade brottsligheten används analysmodell.

Analysmodellen utgår från fyra huvudobjekt: Aktör (kriminellt nätverk/brottskonstellation), Brott (den kriminella verksamheten), Resurser och strategier (t.ex. användning av företag och/eller specialister) och Geografisk plats (nätverkens geografiska placering samt plats för den kriminella handlingen). Dessa faktorer påverkas av faktorer i samhället och omvärlden. De olika objekten i modellen är både beroende av- och en förutsättning för att den kriminella verksamheten ska kunna bedrivas. Det är inte brottet i sig som definierar vad som är organiserad brottslighet. Istället är det vem som begår brottet, hur brottet begås, vilka resurser och strategier som används och var brottet begås som definierar den organiserade brottsligheten.

Konsekvensen av detta resonemang blir att det är främst de kriminella grupperingarna som står i centrum för en analys av organiserad brottslighet. Förenklat går det att säga att ett brottsområde många gånger motsvarar en kriminell marknad där den organiserade brottsligheten är aktiv. För att få en bredare förståelse för fenomenet organiserad brottslighet utifrån den valda förklaringsmodellen behövs också en analys av dessa brottsområden. Analysen av olika brottsområden kan också ge indikationer om vilka nya brottsområden som kan vara av intresse för den organiserade brottsligheten att infiltrera. Med brottsområde avses i den här rapporten både de vinstgivande brotten och det sammanhang i vilket de förekommer.

Indikatorer och underlättande faktorer

Den primära metod som har använts för att beskriva den organiserade brottsligheten har utvecklats av Europol inom ramen för arbetet med EU OCTA¹. Centralt i metoden är två begrepp: indikatorer och underlättande faktorer. I arbetet med rapporten har de

båda begreppen anpassats till svenska förhållanden. Dessa indikatorer och underlättande faktorer har använts för att belysa de kriminella grupperingarna samt de resurser och strategier som har kunnat urskiljas.

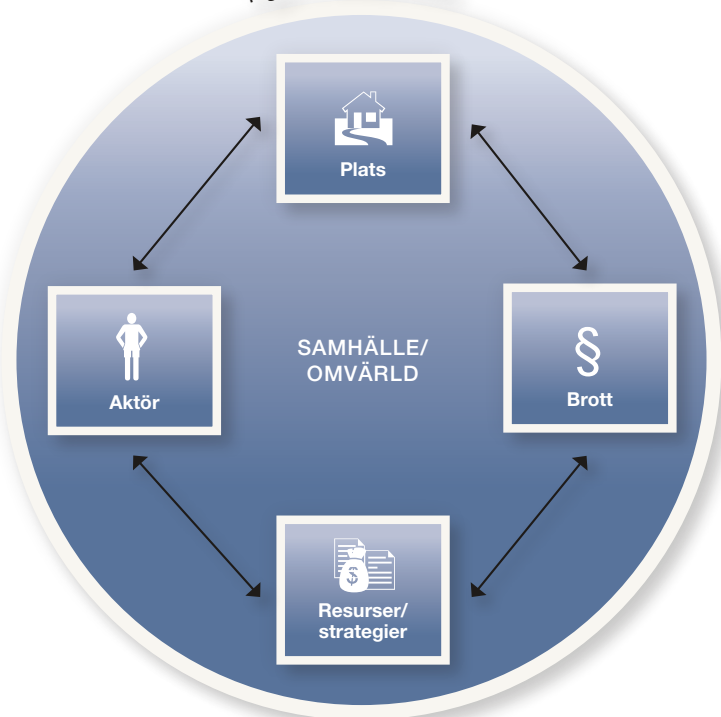
Exempel på indikatorer som har använts är:

- Den internationella dimensionen – ”Leaders location”
- Tillgångar
- Organisation – sammansättning – struktur
- Användande av företag eller affärsliknande strukturer
- Specialisering
- Våldsutövning

Utöver ovanstående har även ett antal underlättande faktorerna har använts, bl.a:

- Teknikanvändning
- Utnyttjande av transportbranschen
- Gränser och globalisering

Figur 1. Analysmodell

¹ Europol Organised Crime Threat Assessment (EU OCTA) – EU:s hotbilda-bedömning av den organiserade brottsligheten

Foto: Nick Benjaminsz

Organiserad brottslighet – kriminell samverkan

Organiserad brottslighet handlar i grund och botten om arbetsdelning och organisering av mer eller mindre omfattande och långsiktig kriminell verksamhet. I syfte att maximera vinning och/eller makt kombineras olika resurser och kompetenser i ett kriminellt upplägg samtidigt som arbetsdelningen minimerar risker och arbetsinsatser, åtminstone för huvudmännen bakom uppläggen. Det finns därmed stora likheter mellan den organiserade brottsligheten och ett projektbaserat arbetssätt i den legala ekonomin.

Genom att de kriminella organiserar sig i projektorganisationer ökar flexibiliteten och stabiliteten, vilket troligtvis är en nödvändighet om en individ eller nätverk ska överleva på en kriminell marknad över längre tid. De kriminella aktörerna kan genom samverkan och samarbete i olika konstellationer stärka sina positioner i flera avseenden, bl.a. ökat skydd och säkerhet, dra nytta av

specialister, få tillgång till kontakter och i förlängningen ökad effektivitet vid genomförande av olika kriminella aktiviteter. Samverkan och samarbete kan också ge tillgång till olika resurser, våldskapital och kontakter både inom den kriminella sfären och i det civila samhället, t.ex. inom näringsliv och myndigheter. Det är tidvis en flytande gräns mellan kriminell organisation och det civila samhället, där det civila samhället i hög grad kan stötta den kriminella verksamheten. Förmågan att samverka och samarbeta påverkar tydligt de kriminella grupperingarnas kapacitet att begå brott, vilket i sin tur har betydelse för hur oroande de ska bedömas vara ur ett samhällsperspektiv.

För att bekämpningen av den organiserade brottsligheten ska ge tydliga resultat och vara effektiv i ett långt perspektiv är det viktigt att identifiera vad som generellt sett gör ett kriminellt nätverk inflytelserikt och framgångsrikt.

De kriminella nätverken

Gemensamt för de av Tullverket identifierade grupperingarna är att de har en relativt stabil kärna av medlemmar över tid. Runt kärnan finns ”medarbetare” som är kopplade till nätverken utifrån specifika behov av kunskap och kompetens. I huvudsak är dessa smuglingsgrupperingars ”yttre kretsar” löst sammansatta av olika kriminella aktörer som tas in vid behov för att genomföra ett eller flera brott under en begränsad tidsperiod.

Det finns även grupperingar som är mer stabila och har ett mer tydligt avgränsat antal medlemmar. Den inre kretsen består ofta av en begränsad grupp och många gånger har individerna i kärnan en tydlig koppling till varandra genom släkt/familjeband, gemensam etniskt ursprung, geografisk hemvist och/eller gemensamt kriminellt förflutet. På samma sätt som ovan finns det en ”yttre krets” av ytterligare personer runt kärnan som utför uppgifter som medlemmarna i kärnan undviker. Oftast rör det sig om uppgifter där risken för att åka fast är hög, t.ex. agera kurir, mottagare eller övervakare. Omfattningen på smuglingsverksamheten och vilken vara som ska smugglas ställer olika krav på hur grupperingarna behöver vara organiserade. Den minsta gemensamma nämnaren för all organiserad och storskalig smuggling är att grupperingarna behöver ekonomiska resurser, en välfungerande organisation, tillgång till företag och kunskaper om hur transporter fungerar. Särskilt smuggling av stora volymer gods, t.ex. cigaretter, ställer stora krav på de kriminella organisationerna.

Sammansättning

I en majoritet av de identifierade grupperingarna är kärnan etniskt homogen medan övriga deltagare kan vara av en annan etnisk bakgrund. Gemensam etnisk bakgrund underlättar sannolikt samverkan inom grupperingen samt vid internationella kontakter, t.ex. underlättas gränsöverskridande brottslighet om både producent, distributör och mottagare talar samma språk, delar samma sociala koder och har en gemensam kulturell bakgrund. Till detta kommer också att flera av de identifierade grupperingarna består av

kriminella som har ett ursprung i länder där släkt och familjeband är viktiga och där de berörda släkterna/familjerna ofta är spridda över större delen av Europa. Släktnärvaro och en internationell diaspora innebär därmed också tillgång till en naturlig infrastruktur i den kriminella verksamheten. Andra viktiga faktorer för sammansättningen av de kriminella grupperingarnas är geografisk hemvist i Sverige, kontakter och vänskapsband som har knutits under uppväxt och på kriminalvårdsanstalter samt grupperingarnas behov av specifik kunskap och kompetens. I många fall knyts personer med specifik kunskap eller kompetens till nätverk utifrån ett vinstmaximeringsperspektiv.

Traditionellt ses den kriminella världen som en mansdominerad värld där männen har makten och kvinnornas roll är att finnas till hands för stöd eller nöje. Vid genomgången av de identifierade grupperingarna har det framkommit uppgifter som motsäger detta, bl.a. har det konstaterats att det finns kriminella nätverk med kvinnor i ledande ställning. Utöver detta har det också framkommit att kvinnor, oftast närstående, ingår i de kriminella huvudmännens inre krets. Därmed har kvinnor en mer aktiv roll i den kriminella verksamheten än vad som tidigare har bedömts vara fallet. En förklaring till denna observation kan vara att det finns en strukturell diskriminering av män – dvs. att rättsväsendet många gånger behandlar kvinnor mildare än män vid jämförbara brott – och att de kriminella har anpassat sig till detta förhållande. Om män regelmässigt avslöjas, döms och bestraffas i högre utsträckning än kvinnor är en anpassning till detta en naturlig konsekvens hos de kriminella. Risk föreligger att kriminella utnyttjar denna situation genom att använda kvinnor i större utsträckning än tidigare.

Typologi

Det är svårt att ge en generell bild av de kriminella grupperingar Tullverket har identifierat. Många av de kriminella grupperingarna är multikriminella, av multietnisk härkomst och de en skilda individerna deltar i kriminell verksamhet i många olika konstellationer och upplägg. I arbetet med Tullverkets lägesbild 2011 har dock tre generella typer av nätverk kunnat urskiljas.

Ad-hoc nätverket och ”specialister i brott”

Den vanligast förekommande typen av gruppering i Tullverkets data är nätverk som sätts samman för att lösa en särskild kriminell uppgift/projekt och där den främsta drivkraften är ekonomisk vinning. Dessa nätverk har i huvudsak ingen utåtriktad kriminell identitet och deltagarna rekryteras utifrån de behov som det kriminella projektet kräver. Ad-hoc nätverken håller i allmänhet låg profil och har ingen utåtriktad kriminell identitet. Kärnan i dessa grupperingar utgörs många gånger av personer som hålls samman av ytterligare faktorer, t.ex. ett gemensamt ursprung. Enligt BRÅ karaktäriseras ofta de ledande personerna i ad-hocnätverken av ett utpräglat entreprenörskap och kan liknas vid affärsmän i brott. Specialister och medhjälpare, t.ex. företagsbildare, ”muskler”, transportörer, lagerhållare samt andra funktioner som krävs för att genomföra smuggligen, rekryteras utifrån den särskilda kompetensen/förmåga de besitter.

Broderskapsgrupperingar

Broderskapsgrupperingarna har en tydlig utåtriktad kriminell identitet med synliga symboler och attribut, t.ex. tatueringar och emblem, som fungerar som ett varumärke. I dessa grupperingar är kriminaliteten en livsstil. Broderskapsgrupperingarna är ofta hierarkiskt strukturerade med en utpekad ”president” i ledande befattning, ”vicepresident” samt olika underordnade specialistbefattningar. Många av dessa broderskapsorganisationer återfinns i Outlaw MC-miljön, men även kriminella förortsgäng organiserar sig i viss utsträckning enligt samma modell. Broderskapsorganisationer deltar i huvudsak inte som organisationer i smugglingsbrottsligheten. När de förekommer i samband med tullbrottslighet är det oftast enskilda medlemmar som ingår i olika adhoc nätverk. Misstankar finns dock om att vissa av de kriminella projekten är initierade och kontrollerade av broderskapsorganisationer, t.ex. Hells Angels. Enligt BRÅ begår broderskapsgrupperingar oftast brott som homogen grupp som ett led i konflikter med andra kriminella nätverk eller situationer som berör broderskapet som helhet¹.

Nätverk baserat på klan, släkt eller ursprung

I en majoritet av de identifierade nätverken är kärnan etniskt homogen samtidigt som själva den kriminella projektorganisationen är av multietnisk härkomst. I vissa fall består dock i princip hela nätverket av individer med gemensam klan tillhörighet, gemensamt ursprung och/eller släktskap. Inom denna typ av nätverk finns ofta en tydligare hierarkisk ordning, sannolikt till viss del motsvarande en klan eller familjestruktur. Exempel på detta är bl.a. somaliska, irakiska och albanska kriminella nätverk.

Det är värt att poängtera att flera olika typer av nätverk kan förekomma inom en och samma smugglingskedja. Som exempel kan den illegala varan ha ursprung i ett land där ett klanbaserat nätverk tillverkar och säljer till en adhoc gruppering som sedermera smugglar och säljer vidare varan. Mottagare i Sverige kan utgöras av en broderskapsgruppering vilka i sin tur säljer den illegala varan till distributörer på lägre nivå eller slutanvändare.

Rekrytering till tullbrottslighet

Enligt BRÅ är det skillnad på drivkrafterna framförallt när det gäller två typer av grupperingar – nätverk där vinning är det främsta målet (ad hoc nätverk) respektive nätverk där drivkraften främst handlar om att tillhöra en grupp med stark gemenskap (broderskapsgrupperingar). Till detta kan även läggas nätverk som är baserade på klan eller familjestrukturer där drivkrafterna bl.a. kan vara att livnära familj och släkt i ett hemland alternativt att finansiera politisk/ideologisk motiverad verksamhet utomlands. Inom ramen för underlaget till denna rapport har totalt drygt 1 000 enskilda kriminella individer identifierats. Det går inte att peka ut någon specifik faktor som avgör hur rekryteringen fungerar till de nätverk som är involverade i smuggling. Några ytterligare faktorer som sticker ut redovisas nedan.

Etnicitet och ålder

Ovan har det framkommit att etnicitet, särskilt i kombination med släkt och familjeband, har en viktig betydelse för att den kriminella verksamheten ska bli framgångsrik. Därmed blir även

¹ Organiserad brottslighet i Sverige, BRÅ, 2009.

eticitet samt släkt och familjeband också viktiga faktorer vid rekrytering. Generellt sett är den genomsnittlige brottslingen som är involverad i smuggling 30 år eller äldre. En hypotes är att de krav på kunskap, organisation och ekonomiska resurser som behövs för att bedriva smuggling medför att de som rekryteras måste ha visat att de är kapabla att genomföra komplicerade och omfattande brott och de därmed är äldre och mer erfarna när de deltar i smugglingsbrottslighet. Det är troligt att smugglingsbrott är en verksamhet som den kriminelle individen företar sig efter att ha kommit en bit på väg i sin kriminella karriär.

”Tillfället gör tullbrottslingen”

Det är troligt att individer som inom ramen för sin yrkesutövning upptäcker möjlighet till kriminella förtjänster förknippade med godtagbar risk ibland utnyttjar dessa samt ibland också säljer information till andra kriminella. Vissa kriminella upplägg inom den tullrelaterade brottsligheten tyder på att personer med goda kunskaper och erfarenheter från en särskild bransch, t.ex. transport eller logistikbranschen, har engagerat sig i kriminell verksamhet i syfte att dra nytta av sina ”inside-kunskaper”. Det är därmed troligt att det finns en dubbel rekrytering till smugglingsbrottslighet – en ”direkt” rekrytering som sker genom att en individ identifierar möjlighet till kriminell profit inom ramen för sin yrkesroll samt en indirekt rekrytering som sker genom att en tids kriminell karriär kvalificerar individen till deltagande i smugglingsverksamhet.

Grad av utanförskap/utsatthet

Graden av utanförskap/utsatthet kan sannolikt till del förklara deltagande i viss smugglingsbrottslighet. När det gäller både snus och alkoholsmuggling ligger det nära till hands att tala om ”fattigdomsbrottslighet” då det ofta är resurssvaga individer som ägnar sig åt detta, åtminstone de som utför själva den kriminella handlingen. I båda exemplen ovan använder de kriminella nätverken bl.a. pensionärer, arbetslösa och asylsökande i verksamheten. Gemensamt för både alkohol och snussmugglingen är att den är förknippad med relativt låg kostnad och lite

investeringar i förhållande till annan smugglingsverksamhet. Båda verksamheterna kan på så sätt sägas utgöra ”instegsbrottslighet” och en möjlighet att generera ett kapital som kan återinvesteras i nya kriminella projekt.

Det är tydligt att villigheten att acceptera riskfylld smugglingsverksamhet och/eller riskmoment i ett kriminellt upplägg ökar med graden av utanförskap/utsatthet. Detta stöds bl.a. av forskning som visar att kurirer från Afrika eller Sydamerika tenderar att acceptera mer riskfyllda kuriruppdrag än kurirer från Europa².

Tillgångar

Den minsta gemensamma nämnaren för den organiserade brottsligheten är att skapa så stora vinster som möjligt. En del av de kriminella som ingår i den organiserade brottsligheten lever ett utsvävande liv med dyra vanor, t.ex. omfattande festande, dyra bilar, smycken och en i övrigt ”kriminell livsstil”. Andra kriminella har mer långsiktiga mål med sin kriminella verksamhet och återinvesterar vinster i ny brottslighet och/eller tvättar vinsterna genom att investera i legala tillgångar. Det är särskilt inom den andra gruppen som stora tillgångar kan konstateras. I och med att smuggling per definition är gränsöverskridande så påverkar de kriminella huvudmännens hemvist var de kriminella vinsterna tvättas och investeras. De kriminella huvudmän som har sin bas i Sverige investerar primärt vinsterna från sin kriminella verksamhet i Sverige. Det har dock på senare tid framkommit information som tyder på att även huvudmän baserade i Sverige har ökat sina investeringar utanför landet. En möjlig förklaring till detta kan vara de ökande möjligheterna för brottsbekämpande myndigheterna att förverka tillgångar. Genom att investera de kriminella vinsterna utanför rikets gränser försvåras de brottsbekämpande myndigheternas möjligheter att komma åt vinsterna.

Gemensamt för majoriteten av de kriminella huvudmännen som har identifierats är att de ofta har tillgång till stora bostäder, lyxbilar och flertal företag. Till detta kommer också tillgångar i form

² Organiserad brottslighet i Sverige, BRÅ, 2009.

av smycken, dyra klockor, aktier och andra värdepapper. Flera av huvudmännen har tillgång till stora och exklusiva bostäder i attraktiva områden i storstadsområdena. Vanligen står närstående som ägare till bostäderna.

När det gäller bilar skiljer sig mönstret något från bostäderna. Många gånger så använder de kriminella huvudmännen fordon som ägs eller leasas av någon annan person. Ibland är denna person löst kopplad till nätverket runt den strategiska personen. I andra fall är personen en äldre person som utnyttjas som bulvan för leasing av ett stort antal bilar till flera olika kriminella huvudmän. Samma sak som gäller för bilar gäller också för företag. Närstående till de kriminella huvudmännen bedriver ofta någon form av företagsverksamhet. Det finns dock lite stöd för att tro att dessa företag direkt används i den kriminella verksamheten, dock möjligtvis indirekt. De kriminella huvudmännen äger/kontrollerar också företag via bulvaner. Dessa företag bedöms i högre utsträckning vara en del av den kriminella verksamheten. I några fall kan företag dock tjäna som en legal täckmantel för kriminella huvudmän. Av intresse är att flera både närstående och bulvaner som står som ägare av de olika objekten inte har en inkomst som står i paritet med objektets värde. Detta kan vara en indikator på att objekten inte är förvärvade med legitima resurser. I de fall där de kriminella huvudmännen finns

i eller har tydliga kopplingar till länder utanför Sverige är det vanligt att vinsterna från den kriminella verksamheten investeras i den kriminella huvudmannens hemland/ursprungsland. Vanliga investeringsobjekt är fastigheter och företag.

Intern kontroll – disciplin

Tidigare har den vedertagna bilden varit att kriminella grupperingar och huvudmän som är engagerade i smuggling sällan använder våld direkt i den kriminella verksamheten. På senare tid har det dock framkommit uppgifter från flera ärenden att både hot och våld är mer förekommande än vad som tidigare har antagits. Den bild som framträder idag är att hot och våld framförallt ingår som en viktig faktor för att upprätthålla disciplinen inom grupperingarna. För att kunna upprätthålla intern disciplin är det viktigt att skapa en bild av att våld, särskilt grovt våld i form av grov misshandel och mord, kan användas mot de medlemmar som inte följer spelreglerna. I detta fall går det att prata om en ”myt om våld”. Det är tidvis viktigt för de kriminella huvudmännen och nätverken att statuera exempel för att kunna upprätthålla myten. Vanligast förekommande är dock enbart hot om våld, såväl direkt som indirekt. Exempel är t.ex. narkotikakurirer som hotats med att deras hem ska brännas ned om de inte fullföljer sitt uppdrag.

Foto: Peter Lammers

Organiserad brottslighet – resurser och strategier

Företag

Många gånger är företag en förutsättning för att kunna bedriva en vinstdrivande brottslighet i organiserad form. Företag används i flera olika led i den kriminella verksamheten: allt från finansiering av inköp och transport till lagring och penningtvätt. I vilket sammanhang företaget används beror dock på det specifika brottsupplägget. De kriminella huvudmännen äger sällan direkt de företag som används i den brottsliga verksamheten. Istället ägs dessa företag av kompanjoner eller bulvaner, men kontrolleras indirekt av de kriminella huvudmännen. Under senare tid har det konstaterats att flera ledamöter i företag som kan knytas till den organiserade brottsligheten är personer bosatta utanför Sverige. En förklaring till detta kan vara att försvåra en eventuell lagföring. I andra fall infiltrerar istället de kriminella grupperingarna företag och utnyttjar företagen i

den brottsliga verksamheten. Här kan det röra sig om att en medlem i en gruppering är anställd vid ett företag och utnyttjar sin position i den brottsliga verksamheten.

Gemensamt för all tullrelaterade brottslighet som bedrivs i organiserad form är att den har en hög omsättning. Den kriminella verksamheten kännetecknas också av en stor hantering av kontanter. Den höga omsättningen och den stora andelen kontanter medför ett behov av att snabbt kunna tvätta de delar av vinsterna som inte återinvesteras i den kriminella verksamheten. För att kunna åstadkomma detta är tillgången till företag samt kunskap och kompetens, främst i bokföring och investeringar, av största vikt. Utöver detta behövs också god organisationsförmåga och goda ekonomiska resurser. Sambandet gäller oberoende av vilken typ av vara som smugglas. Volymen på varan, frekvensen på smugglingen och omfattningen på de enskilda partierna påverkar dock

behovet av att använda företag som en aktiv del i själva smugglingsverksamheten. Lite förenklat går det därför att dela in smuglingen av varor i två kategorier: skrymmande varor och icke-skrymmande varor.

Smuggling av skrymmande varor

För att smuggla skrymmande varor, t.ex. miljontals cigaretter, tusentals liter alkohol eller hundratals kilo narkotika (främst cannabis), behövs, utöver goda ekonomiska resurser och en väl fungerande organisation, mycket goda kunskaper om hur den legala internationella handeln fungerar och kunskap att driva företag. De främsta skälen till detta är att de smugglade varorna är såpass skrymmande att de i större partier måste smugglas i exempelvis lastbilar eller containrar och att detta ställer krav på fungerande logistik. Ofta används legala strukturer vid denna typ av smuggling, exempelvis företag och förfalskade dokument. Är verksamheten omfattande kan det också finnas ett behov av personer och/eller funktioner som har ansvar för penningtransaktioner, penningtvätt och andra finansiella samt juridiska frågor.

Smuggling av icke-skrymmande varor

Kraven som ställs på de grupperingar som smugglar icke-skrymmande varor skiljer sig något jämfört med den förstnämnda typen. I likhet med ovan behöver dessa grupperingar goda ekonomiska resurser och en väl fungerande organisation. Däremot finns inte samma tydliga behov av kunskaper om och tillgång till logistik och lagerutrymmen. Vid organiserad smuggling av ickeskrummande varor rör det sig i regel om narkotikasmuggling, exempelvis amfetamin, heroin och kokain.

Teknikanvändning

De kriminella individerna blir, precis som laglydiga medborgarna, alltmer avancerade i sin teknik-användning. Tekniska hjälpmedel och lösningar har successivt blivit billigare, alltmer avancerade och lättåtkomliga. Sammantaget är dock bedömningen att både förekomsten och nivån då det gäller användandet av teknik i syfte att försvåra spaning och övervakning fortfarande är relativt

låg. Det är dock rimligt att anta att graden av teknikanvändning kommer att öka framöver och att en yngre och mer teknikorienterad generation i högre utsträckning kommer att utnyttja möjligheter via bl.a. Internet i syfte att begå brott samt försvåra för brottsbekämpande myndigheter.

Specialisering

Det går inte att identifiera någon särskilt specialisering utöver inriktningen på smuggling bland de identifierade grupperingarna. I de fall där smuglingsverksamheten är omfattande kan det dock finnas ett behov av externa specialister. Det kan röra sig om personer och/eller funktioner som har ansvar för penningtransaktioner, penningtvätt och andra finansiella samt juridiska frågor. Många gånger finns inte denna kunskap att tillgå inom de rent kriminella sfärerna. Istället har de kriminella huvudmännen ofta själva direkta kontakter med specialister. Dessa specialister arbetar ofta på den legala marknaden och är därmed inte direkt kopplade till den kriminella verksamheten. Misstankar finns dock om att personer med olika former av specialistkompetens aktivt deltar i planering och genomförande av brottsupplägg. Exempel kan vara jurister och revisorer som hjälper till med att bilda bolag och rigga bokföring. Kontakter med specialister utanför den kriminella världen är vanligt förekommande.

Åtgärder för att skydda den kriminella verksamheten

Åtgärder för att skydda den kriminella verksamheten från de brottsbekämpande myndigheterna är centrala för den organiserade brottsligheten. Det är rimligt att utgå från att de kriminella nätverken, på samma sätt som ett företag eller enskild individ, vidtar åtgärder i syfte att skydda en investering och viktiga tillgångar. Åtgärder vidtas troligtvis i proportion till värdet dvs. ju högre värde en smugglad vara betingar desto större ansträngningar i syfte att säkra inkomsterna från densamma. Detta innebär åtgärder i syfte att försvåra upptäckt och utredning samt nätverkens beredskap att på olika sätt försvåra godset ökar i proportion till den inkomst varan/godset förväntas

inbringa. Åtgärderna är givetvis beroende av det enskilda nätverkets resurser, kompetens, förmåga, ursprung, sociala bakgrund etc. En rimlig motåtgärd i samband med smugglingsbrottslighet är att bryta från den mest ”givna” profilen – t.ex. genom att anlita kurirer, bulvaner etc. som är väl etablerade i det civila samhället.

BRÅ beskriver att information och kunskap om myndigheters arbete – inte minst enskilda tjänstemän – är eftersträvansvärt i den kriminella miljön¹. Det är därför rimligt att utgå från att kriminella grupperingar aktivt kartlägger Tullverket befogenheter, resurser, tillvägagångssätt och personal.

Otillåten påverkan

För de kriminella grupperingarna är det viktigt att hela tiden försöka skapa så goda förutsättningar som möjligt för den kriminella verksamheten. Ett sätt är att försöka påverka berörd personal vid de brottsbekämpande myndigheterna att inte ingripa och/eller läcka information som är viktig för den kriminella verksamheten. Otillåten påverkan kan utgöras av trakasserier, hot och våld, mutor och bestickning. BRÅ genomförde en studie 2004–2005 där den otillåtna påverkan mot tjänstemän inom de olika myndigheterna inom brottsbekämpningen, bl.a. Tullverket och Polisen, undersöktes. Resultaten från denna undersökning visar att tjänstemän vid Tullverket i relativt hög grad uppfattar sig utsatta för otillåten påverkan. I Tullverkets medarbetarenkät för 2010 framkom därtill att cirka 11 procent av brottsbekämpningens personal har utsatts för hot i tjänsten. Det är dock oklart hur mycket som härstammar från organiserad brottslighet och hur mycket som kommer från enskilda individer. Ett projekt i syfte att se över Tullverkets långsiktiga säkerhetsarbete har initierats under 2010. Projektet innefattar en återkommande kartläggning av otillåten påverkan riktad mot myndighetens tjänstemän.

Våldsutövning

De kriminella nätverk som är inblandade i smugglingsverksamhet använder sällan våld i den

kriminella verksamheten. Hot och våld ingår dock ofta som en faktor för att upprätthålla disciplinen inom smugglingsnätverken och för att hålla ihop den kriminella verksamheten över tid. Många av de kriminella individerna aktiva inom smugglingsbrottslighet har ett stort våldskapital alternativt har tillgång till våldskapital via kontakter. I de flesta fall bedöms dock hot om våld räcka för att uppnå det önskade resultatet.

Huruvida benägenheten att använda våld i samband med tullrelaterad brottslighet är högre idag än tidigare är svårt att uttala sig om. Våldet är dock idag alltid närvarande, om än latent, och många kriminella är beredda på våld (bär skyddsväst, beväpnar sig). Enligt uppgifter som framkommit i arbetet med rapporten så finns det mycket vapen i omlopp och det är relativt enkelt att föra in vapen i landet. Vapen påträffas idag oftare i samband med husrannsakingar än tidigare. En teori som har framförts är att majoriteten av skjutningarna den senaste tiden i södra Sverige kan vara ett tecken på rivalitet och ökad konkurrens på kriminella marknader. Detta skulle i sin tur kunna innebära att förekomsten av våld i samband med tullrelaterad brottslighet har ökat.

Samarbetet inom ramen för regeringens satsning mot den grova organiserade brottsligheten (GOB) kan medföra att inslagen av våld mot bl.a. tulltjänstemän ökar som en konsekvens av att myndighetsinsatserna i högre grad än tidigare riktas mot kriminella huvudmän samt nätverkens tillgångar.

Finansiering av politisk/ideologiskt motiverad verksamhet i utlandet

Organiserad brottslighet, t.ex. cigarett- och narkotikasmuggling, har historiskt sett varit en inkomstkälla för ideologiskt motiverade organisationer, illegala politiska grupperingar och statsfientliga väpnade grupper². De finns flera exempel på organisationer som har finansierat politisk eller annan ideologiskt motiverad verksamhet genom smuggling³. Uppgifter gör gällande att t.ex. PKK till stor del har finansierat verksamhet genom

² Transnationell brottslighet – ett säkerhetshot?, Krisberedskapsmyndigheten, 2006.

³ ”International Terrorism and Transnational Crime: Security Threats, U.S. Policy, and Considerations for Congress”, CRS Report for Congress, 2010

heroinproduktion på bas av afghanskt opium, och genom att distribuera dessa droger i Europa, inklusive i Sverige⁴. Ett antal organisationer med politisk/ideologiskt motiverad agenda i utlandet är aktiva i Sverige. Vissa befinner sig i landet och bedriver verksamhet på laglig grund, men är illegala i sina respektive hemländer medan andra stämplas som terrororganisationer. Sådana grupperingar skulle på olika sätt kunna dra nytta av en diaspora i Sverige i syfte att finansiera verksam-

4 "Kurds and pay – Examining PKK financing", Michael Johnsson, Svante E. Cornell, *Janes Intelligence Review* 2008; Svante E. Cornell, "The Kurdish Question and Turkish Politics", *Orbis*, vol. 45 no.1, 2001

het i hemlandet. Tullrelaterad brottslighet kan i detta sammanhang utgöra en inkomstkälla bland andra. Enligt Finanspolisen har 2009 präglats av ett mer omfattande inflöde av penningtvättsanmälningar där kopplingar kan finnas till finansiering av terrorism. Det noteras särskilt att kontanthantering är betydande när det gäller vissa typer av penningförmedlare, ideella föreningar och informella finansiella nätverk⁵.

5 Finanspolisens årsrapport 2009.

Foto: Gabriella Fabbrì

Organiserad brottslighet – brottsaktiviteter

Narkotika och dopningspreparat

Det finns idag inga tecken på att vare sig tillgången eller missbruket av narkotika minskar i Sverige. Sammantaget talar statistiken för att tillgången till narkotika ökar samtidigt som gatupriserna sjunker. Detta enligt mätningar som Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning, CAN, har genomfört kontinuerligt sedan 1988. Tullverkets beslagsstatistik visar inte heller några tecken på avmattning i efterfrågan och tillgången på narkotika och dopningspreparat i Sverige. Mellan 2004 och 2008 mer än fördubblades antalet beslag, från 1 700 till 3 800. Mot bakgrund av ovan bedöms narkotikabrottsligheten att ligga kvar på dagens nivå eller möjligtvis öka i ett framtidsperspektiv.

Fortfarande är cannabis och amfetamin i stort de vanligast förekommande narkotikapreparaten i Sverige. Utöver dessa två preparat är också

missbruk av narkotiska läkemedel vanligt förekommande. På senare år har också tecken pekat mot att missbruket av kokain har ökat. Det reella priset på kokain har minskat med cirka 40 procent från 1988 till 2007 samtidigt som Tullverkets beslag i stort sett har fyrdubblats sedan 2000. Till detta kommer också att kokain har spridits sig utanför de traditionella grupperna av missbrukare, t.ex. i Göteborg och Stockholm¹.

Två preparat har tydlig koppling till etniska grupper. Det första är opium som huvudsakligen missbrukas av personer med persiskt ursprung. Det andra är kat som missbrukas av personer från främst Somalia eller andra delar av Afrikas horn. Inget tyder på att missbruket av vare sig opium eller kat minskar inom respektive etnisk grupp. Någon spridning utanför grupperna har dock inte

¹ CANs rapporteringssystem om droger (CRD) Tendenser i Göteborg vinterhalvåret 2005–2006

konstaterats. Tullverket uppskattar att missbruket av kat i Skandinavien uppgår till mellan 300 till 400 ton årligen och de illegala vinsterna på detta missbruk uppskattas årligen uppgå till cirka 300 miljoner kronor.

I stort sett all narkotika som används i Sverige produceras utanför landet. På senare år har dock större inhemska odlingar av cannabis påträffats. En liknande situation gäller också för dopningspreparat där misstankar finns om en relativt omfattande inhemsk produktion. Följden av ovanstående är att i stort sett all narkotika som konsumeras i Sverige smugglas hit.

Smugglingen av narkotika till Sverige domineras av den organiserade brottsligheten. Framförallt gäller detta för den storskaliga smugglingen. Sverige är generellt sett att betrakta som slutdestination för den narkotika som förs över rikets gränser. En delmängd av den narkotika som förs in i landet har dock Norge – och i viss utsträckning även Finland – som slutdestination.

Sverige och även Norge är att anse som högkostnadsländer då det gäller de flesta former av narkotiska preparat och detta medför att länderna utgör förhållandevis viktiga marknader för den organiserade brottsligheten trots sin ringa storlek. Den organiserade brottslighet har därmed incitament att kontinuerligt förse de svenska och norska marknaderna med narkotika.

Handeln med narkotika på Internet är ett kontinuerligt växande problem. Internet är ett forum för marknadsföring och försäljning av narkotika och andra illegala preparat. Marknaden på Internet är lättillgänglig – framförallt för ungdomar – samtidigt som mediet medför en viss känsla av anonymitet och säkerhet. Det är mycket troligt att den grova organiserade brottsligheten också är involverad i försäljning av narkotika via Internet.

Beslagsutveckling för narkotika och doping

Under perioden 2008 till 2010 har en del förändringar i beslagen skett som är av intresse. Det totala antalet narkotikabeslag uppgår under 2010 till totalt 4 219 i jämförelse med 3 799 beslag under 2009. För heroin, kat och marijuana har beslagen tydligt ökat under 2010. Omvänt har beslagen av kokain, amfetamin/metamfetamin

och opium minskat något under 2010 jämfört med 2009. Inga större förändringar har skett i beslagen av övriga narkotikapreparat.

Första halvåret 2010 togs totalt 46,2 kilo heroin i beslag, vilket ska jämföras med att 20,8 kilo heroin togs i beslag under hela 2009. Den främsta förklaringen till den kraftiga ökningen är ett beslag på 14,8 kilo i februari 2010 på Arlanda flygplats. Det kan dock inte uteslutas att inflödet av heroin till Skandinavien har ökat på senare år. En förklaring till detta kan vara att det ökade heroinflödet till Ryssland – från Afghanistan via Centralasien – har överspridningseffekter i Sverige. Antagandet stärks också av att även den norska tullens beslag av heroin har ökat avsevärt sedan föregående år. Vad som talar emot ett ökat inflöde heroin är den tendens med ett minskat bruk av heroin som har kunnat konstateras i Sverige. Även mängden kat som har tagits i beslag har ökat under 2010. Under 2010 togs sammanlagt 13,8 ton kat i beslag, vilket ska jämföras med totalt 10,3 ton under 2009. Någon entydig förklaring finns inte men det är troligt att de ökade beslagen delvis är ett resultat av ökade insatser från Tullverket riktade mot kattsugglingen.

Beslagen av narkotikaklassade läkemedel har varierat kraftigt sedan 2007. Under 2010 uppgick beslagen till 779 102 tabletter, vilket är i stort sett dubbelt så mycket som beslagtogs under hela 2009. Den främsta förklaringen till variationen i beslagen av narkotikaklassade läkemedel är att enskilda beslag av tabletter kan utgöras av stora partier. Majoriteten av beslagen utgörs av narkotikaklassade läkemedel av typen bensodiazepiner, främst diazepam (Valium/ Stesolid). Beslagen av amfetamin och metamfetamin har minskat sedan 2008 och 2009. Totalt 187 kilo amfetamin och metamfetamin togs i beslag under 2010, vilket ska jämföras med totalt drygt 273,4 kilo för 2009. Det går inte finna någon enskild förklaring till minskningen. Det är värt att notera att mängden beslagtagna, oavsett preparat det rör sig om, samt antalet beslag per år varierar mycket p.g.a. att enskilda beslag kan omfatta mycket stora volymer samt att satsningar mot olika preparat och i flöden varierar över tid.

Narkotikasmuggling och organiserad brottslighet

Den organiserade brottsligheten står bakom i stort sett all organiserad smuggling av narkotika till Sverige. Vilka kriminella grupperingar som står bakom smugglingen skiljer sig mellan de olika preparaten. I vissa fall är det kriminella grupperingar med ursprung i produktionsområdet och/eller transitområden som står bakom. I andra fall är såväl multietniska som multikriminella grupperingar involverade.

Det är svårt att ge någon entydig bild av de kriminella grupperingar som står bakom smugglingen av cannabis. En del av grupperingarna har sin tyngdpunkt i Sverige och är främst ansvariga för smugglingen från mellanlagringsdepåerna till Sverige samt för distributionen i första ledet i Sverige. Bakom den smuggling av heroin som Tullverket har identifierat står främst etniska albanska grupperingar. Grupperingarna i Sverige är antingen en del av och/eller samverkar nära med internationella albanska grupperingar med bas i Kosovo eller Makedonien (FYROM). Grupperingar med västafrikanskt ursprung dominerar smugglingen till Sverige av heroin och kokain där sväljare används. Dessa nätverk är många gånger etablerade i flera länder, oftast på strategiska platser som större städer med goda internationella kommunikationer.

Många av de grupperingar som är inblandade i smugglingen av kokain omfattar personer med kopplingar till Latinamerika. Bakom smugglingen av större mängder kokain i containrar står kriminella grupperingar med närvaro i flera länder. Smugglingen av amfetamin och metamfetamin, framförallt från Polen och Baltikum, domineras av grupperingar från dessa länder. Opiumsmuggling hanteras främst av nätverk med persiskt ursprung.

Smugglingen av kat är välorganiserad och ansvariga för smugglingen är individer av somalisk bakgrund. Sannolikt finns det nära kopplingar till företag i Nederländerna vilka legalt importerar kat från Kenya. Förundersökningar har visat att stora summor vilka kommer från kat-smugglingen överförs till Dubai. Det är mycket troligt att pengarna därifrån förs vidare till Somalia.

Hawalasystemet används bl.a. i genomförandet av transaktionerna.

Bakom smugglingen och troligen också tillverkning av dopningspreparat står kriminella grupperingar som huvudsakligen består av svenskar. Dessa har oftast kopplingar till kroppsbyggar- och gymmiljöerna samt delar av idrottsvärlden. I vissa fall kan också kopplingar konstateras till Outlaw MC-miljön, bl.a. Hells Angels. Det är också troligt att organiserad brottslighet ligger bakom den storskaliga smugglingen av narkotikaklassade läkemedel till Sverige.

Nya narkotiska preparat och organiserad brottslighet

På senare år har problematiken med ickenarkotikaklassade preparat ökat. Det är svårt att peka ut något specifikt preparat då nya preparat kontinuerligt introduceras på marknaden i samma takt som de något äldre preparaten narkotikaklassas. Tillverkare, distributörer och konsumenter håller sig kontinuerligt uppdaterade om myndigheternas hantering av de enskilda preparaten – detta märks framförallt genom att preparat ofta ”reas ut” då en narkotikaklassning av ett preparat är nära förestående. De svenska myndigheterna ligger därmed i princip alltid ett steg efter och hinner inte klassificera de nya preparaten i samma takt som de introduceras på marknaden. Ett tydligt exempel på problemets omfattning är att svenska myndigheter under 2010 har narkotikaklassat 15 av cirka 500 identifierade syntetiska cannabinoider.

Generellt sett sker marknadsföring samt kontakt mellan återförsäljare och köpare via Internet. På olika Internetsidor – både vanliga ungdomssidor samt särskilda ”narkotikaforum” – marknadsförs preparaten samt diskuteras av brukare medan handeln sker via både öppna och mer svåråtkomliga hemsidor, oftast registrerade utomlands. För att upprätthålla anonymitet i hanteringen används olika former av anonyma betalningssätt. Preparaten skickas vanligen till beställaren via postförsändelse. Det är troligt att organiserad brottslighet är inblandad i hantering av dessa nya narkotiska preparat. Försäljningen innebär sannolikt stora vinster samtidigt som hanteringen är förknippad med låg risk då de kriminella nätverken slipper ett

kostsamt och riskfyllt transportmoment. Marknadsföringen via Internet medför att distributörerna lätt kommer i kontakt med presumtiva köpare utan mellanhänder. Ungdomar är särskilt utsatta och kan lockas av anonymiteten i hanteringen samtidigt som det faktum att preparaten ännu inte är narkotikaklassade medför att många ungdomar uppfattar det som att de inte ”knarkar”.

Tobak

Allmänt

Konsumtionen av tobak har konstant minskat sedan slutet av 1970-talet. Enligt CAN röker idag cirka 13 procent av männen och 15 procent kvinnor. Till detta kommer att 21 procent av männen och fyra procent av kvinnorna använder snus². Sammantaget ger detta en total konsumtion av tobak i Sverige som är jämförbar med konsumtionen i övriga nordiska länder. Intressant att tillägga är andelen ungdomar, såväl flickor som pojkar, har en högre konsumtion av tobaksprodukter än vuxna. Flickorna röker i större utsträckning än vuxna kvinnor medan pojkarna snusar mer än vuxna män. En annan aspekt som är intressant i detta sammanhang är att rökare oftare än genomsnittet är arbetslösa, långtidssjukskrivna, låginkomsttagare eller invandrare³. Gemensamt för dessa grupper och ungdomar är att de ofta har knappa tillgångar och därmed blir mer priskänsliga, exempelvis vid skattehöjningar.

Illegal handel med cigaretter

Lite förenklat går det att dela upp den illegala införseln av/handeln med cigaretter i Sverige i tre delar; Storskalig smuggling, frekvent illegal införsel och skattebrott⁴.

Allmänt

Det finns inga säkra bedömningar av hur stor den totala konsumtionen, både legala och illegala cigaretter, är i Sverige. Totalkonsumtionen

uppskattas dock till cirka 7 miljarder. Den totala konsumtionen utgörs av två delar: legal försäljning och oregistrerad konsumtion (resandeförsäljning, illegal införsel och smuggling). Den legala försäljningen av cigaretter har minskat kontinuerligt de senaste fem åren och låg 2009 på 6,22 miljarder cigaretter. Hur stor den oregistrerade konsumtionen är av den totala konsumtionen varierar dock starkt mellan de tillgängliga undersökningarna. Uppskattningar från Handelsutredningsinstitutet (HUI) uppgår till 15 procent av den totala konsumtionen 2009, KPMGs 13,8 procent för 2009 samt Centrum för socialvetenskaplig alkohol och drogforskning (SoRAD) uppskattning på 9,5 procent 2007⁵. Även uppskattningarna av hur stor del av den totala konsumtionen som utgörs av illegala cigaretter varierar i de olika undersökningarna. KPMG uppskattar den illegala införseln och smugglingen till drygt 10 procent, vilket motsvarar knappt 700 miljoner cigaretter. HUI gör ingen bedömning av hur stor andel illegalt införda och smugglade cigaretter utgör. Beslagen av cigaretter har ökat konstant sedan 2007. Under 2009 togs 56,7 miljoner cigaretter i beslag, vilket var närmare en tredubbling jämfört 2008. Redan under det första halvåret 2010 översteg beslagen vad som hade tagits i beslag 2009. Under 2010 togs nästa 77 miljoner cigaretter i beslag. Någon enkel förklaring till ökningen finns inte.

Storskalig smuggling av cigaretter

Under 2010 har produktionsområde för smugglade cigaretter förskjutits från Östeuropa, främst Ryssland och Ukraina, till Kina och Mellanöstern. Utöver dessa områden har även Filippinerna tillkommit som produktionsområde. Sverige är både mottagarland och transitland av smuggelcigaretter. Sverige används som ett av flera transitländer för smuggling till Storbritannien, den största illegala marknaden inom EU, samt till Norge och Irland. Gemensamt för dessa tre länder är höga skatter på cigaretter.

Traditionellt sett har en majoritet av de cigaret-

2 Drogutveckling i Sverige, rapport 2009, Centralförbundet för alkoholoch narkotikaupplysning, CAN.

3 Livsstilsrapport 2010, Folkhälsoinstitutet.

4 Storskalig smuggling: Smuggling av partier > 500 000 cigaretter, frekvent smuggling: Införsel av partier > 5 000 men < 150 000, skattebrott: Med skattebrott menas att punktskatt, tobaksskatt, inte erläggs/redovisas när tobaksprodukten i Sverige säljs vidare från grossist till detaljist.

5 The non duty paid market for cigarettes in Sweden, A study sponsored by the Swedish Tobacco Manufacturers Association, HUI juni 2009, (uppdrag från Tobaksleverantörsföreningen), Project Star, KPMG, 02 June 2010, Drogutveckling i Sverige, rapport 2009, Centralförbundet för alkoholoch narkotikaupplysning, CAN.

ter som smugglas till Sverige eller via Sverige sitt ursprung i Ryssland, Ukraina eller något annat land i fd Sovjetunionen. De smugglade cigaretterna kan vara såväl äkta som falska. Utöver Ryssland och Ukraina smugglas också cigaretter från Balkan. Globalt sett och särskilt inom EU är falska cigaretter tillverkade i Kina ett stort problem. Sverige är inget undantag och sedan 2007 har ett flertal stora beslag gjorts. Cigaretterna smugglas i container från Kina till Sverige. Sverige är dock inte alltid slutmarknad – vissa partier transporteras vidare för avyttring i Storbritannien. Under 2008 och 2009 påträffades även flera stora partier cigaretter med ursprung i Mellanöstern.

Frekvent illegal införsel

Frekvent smuggling/illegal införsel av cigaretter omfattar partier från några hundra cigaretter upp till drygt 100 000 cigaretter. En majoritet av de cigaretter som frekvent förs in illegalt i Sverige kommer från Polen och Baltikum eller köps ombord på färjor som trafikerar Sverige. Gemensamt för samtliga tillvägagångssätt för den illegala införseln är att de sker vid upprepade tillfällen och att flera mindre partier förs in vid ett och samma tillfälle. De vanligaste tillvägagångssätten är med personbil och som gångpassagerare på färja eller busspassagerare. Stora mängder cigaretter smugglas/förs illegalt in i Sverige, främst i Stockholmsområdet, av grupper som reser som gångpassagerare med färjorna från Estland och Finland. Grupperna omfattar cirka tio till tjugo personer som vardera tar med sig mellan 10 000 och 20 000 cigaretter vardera, totalt upp till 400 000 per tillfälle. Storleken på de partier som förs in illegalt i personbilar och varubilar varierar från knappt 20 000 upp till drygt 100 000 cigaretter. Den illegala införseln sker främst via färjetrafiken från Polen och Baltikum till Skåne, Blekinge och Mälardalen.

Skattebrott – cigaretter

Denna form av kriminell verksamhet skiljer sig från de tillvägagångssätt som ovan beskrivits som storskalig smuggling samt frekvent illegal införsel framförallt genom att brottet inte sker vid import eller införsel till Sverige. Brottet sker istäl-

let när tobaksskatt inte redovisas i försäljningen från grossist till detaljist. Centralt i den kriminella verksamheten är användandet av företag med särskilda tillstånd. Brottet fullbordas efter att cigaretterna sålts vidare både till detaljist och till konsument. Brottsvinnningen utgörs av att ingen tobaksskatt erläggs. Tobaksskatten 2010 är 1,29 kronor per cigarett vilket innebär att vinstmarginalerna blir mycket stora. Det finns inga tecken på att denna form av brottslighet minskar över tid. Antalet ansökningar om tillstånd för skatteupplag gällande tobak har enligt Skatteverket istället ökat under 2010 jämfört med tidigare år.

Övrig tobak

Snus

De senaste åren har skatten på snus höjts, vilket har skapat förutsättningar för en svart marknad i Sverige. Ett tecken på detta är att Tullverkets beslag ökade kraftigt mellan 2006 och 2009, från 160 kilo 2006 till 928 kilo 2009. Bedömningen är att den organiserade smuglingen av snus kontinuerligt ökar i omfattning och att verksamheten i dagsläget omsätter mycket stora belopp. Det finns få legala marknader i närområdet då snus är förbjudet inom EU. Till detta kommer också att svenska tillverkare totalt dominerar produktionen av snus. Sammantaget gör detta att det, jämfört med cigaretter, är svårt att smuggla eller illegalt föra in snus till Sverige.

Två huvudsakliga tillvägagångssätt har identifierats för smuglingen. Det första är fiktiva exporter från Sverige till ett land utanför EU, t.ex. Norge. Det andra är organiserade inköp på färjorna från Sverige till Åland och Finland. Kriminella nätverk köper stora mängder taxfreesnus på färjorna. Vid inköpen använder grupperingarna ”svärmtaktik” – ett mycket stort antal individer köper var och en en maximal legal ranson snus som de sedan för in i land. Snuset samlas sedan upp vid ankomst till Stockholm av en och samma organisatör. Det reser i snitt tio till femton snus-smugglare två gånger om dagen enbart på färjorna i Stockholmsområdet som var och en gör inköp för cirka 10 000 kronor per dag. Smuggelnuset säljs troligtvis vidare till mindre nogräknade tobakshandlare i land och/eller förs vidare till

ett annat nordiskt land för avyttring. Den kriminella verksamheten medför med all sannolikhet ett mycket stort skattebortfall samtidigt som det kriminella nätverket på ett mycket enkelt sätt kan generera en illegal profit.

Utöver illegal införsel/smuggling till Sverige smugglas det relativt stora mängder snus till Finland från Sverige. I ett ärende framkom det att ett mindre företag i norra Sverige köpte in stora mängder snus som sedan smugglades vidare till Finland för illegal försäljning. Den totala omsättningen på smuglingen uppskattades i ärendet till 40 till 50 miljoner kronor.

Vattenpipstobak

Under senare år har det blivit allt mer populärt att röka vattenpipa, särskilt bland ungdomar. Även här går det att urskilja en trend med ökande beslag av stora mängder vattenpipstobak. Under 2006, 2008 och 2010 har Tullverket gjort flera beslag på mer än 1 000 kilo: 2006 – 2 600 kilo respektive 6 000 kilo, 2008 – 1 700 kilo samt 2010 – 4 985 kilo. I samtliga fall har vattenpipstobaken smugglas in från Mellanöstern i container.

Tobaksmuggling och organiserad brottslighet

Den organiserade brottsligheten står bakom den storskaliga smuglingen av cigaretter till Sverige. De kriminella grupperingarna har ofta en koppling till produktionslandet för de insmugglade cigaretterna. Förhållandet gäller dock inte för cigaretter som smugglas från Kina. Bakom smuglingen av stora mängder cigaretter från Kina i container står väl organiserade kriminella grupperingar från Stockholmsområdet och Skåne. Vid smuglingen används ofta mindre företag som mottagare av lasten. De kriminella grupperingarna i Skåne omfattar flera olika grupperingar, bl.a. litauiska, polska, ”svenskjugoslaviska” och irakiska grupperingar, som samverkar. För grupperingarna i Stockholm finns det starka kopplingar till både kända brottslingar inom dopningsområdet och medlemmar i klubbar inom Outlaw MC-miljön. Den organiserade brottsligheten står också bakom den frekventa illegala införseln. I ett ärende i Stockholm har det framkommit att

den kriminella grupperingen bl.a. använder sig av asylsökande, flyktingar och nyanlända invandrare.

Flera kända svenska grova kriminella är involverade i punktskattebedrägerierna med hjälp av skatteupplag. Främst rör det sig om kriminella aktörer inom den organiserade ekonomiska brottsligheten. Brottsupplägget är i många delar det samma som i annan organiserad ekonomisk brottslighet, t.ex. användandet av målvakter, bulvaner, ”missing trader” m.m.

Även smuglingen av snus i Stockholmsområdet domineras av den organiserade brottsligheten, bl.a. grupperingar med ursprung i Irak. Dessa grupperingar utnyttjar bl.a. utsatta personer i smuglingen t.ex. nyanlända invandrare, flyktingar och/eller asylsökande. Upplägget är förhållandevis enkelt, förknippat med låg risk och relativt vinstgivande i förhållande till den låga investering som krävs för att starta upp verksamheten. Det enkla och billiga upplägget medför att till Sverige nyanlända individer utan större svårigheter kan starta upp och bedriva en smugglingsverksamhet. Snussmuglingen kan därmed utgöra en ”instegsbrottslighet” – dvs. en möjlighet att generera ett kriminellt kapital som sedermera kan investeras i nya kriminella projekt.

Det går dock inte med säkerhet att avgöra i vilken grad den organiserade brottsligheten är involverad i smuglingen av vattenpipstobak. De stora beslagen på flera ton vattenpipstobak de senaste åren och annan information om kriminella grupperingars inblandning är dock tydliga indikationer på att det rör sig om organiserad brottslighet.

Alkohol

Smuggling – illegal införsel

Det finns inga tecken som visar på att smuglingen eller den illegala införseln och handeln med alkohol totalt sett skulle minska i Sverige den närmaste framtiden. I dagsläget domineras smuglingen eller den illegala införseln av alkohol av frekvent införsel av lagliga ransoner som inhandlas legalt, företrädesvis i Tyskland. Den frekventa införseln av alkohol är avsedd både för den svenska och för den norska illegala marknaden.

Alkoholen som är avsedd för Norge mellanlagras på flera ställen i södra och västra Sverige, främst i gränsområdena. Även i samband med illegal hantering av alkohol har punktskattebedrägerier liknande dem som förekommer med cigaretter också konstaterats. Brottsuppläggen följer samma principer som med cigaretter, dvs. legal införsel/import av alkohol till företag med tillstånd för skatteupplag och därefter underlåter företaget att redovisa punktskatterna. Under 2009 och 2010 har också ett antal större beslag av alkohol gjorts, bl.a. 15 000 liter 92 procentig alkohol, cirka 16 000 liter sprit och 15 000 liter vin. Möjligen kan dessa beslag tillsammans med ovan nämnda skenexporter och punktskattebedrägeri i samband med skatteupplag vara indikationer på en återgång till smuggling av stora kvantiteter alkohol, vilket var vanligt förekommande före 2004.

Alkoholsmuggling och organiserad brottslighet

Hur stort inslaget av organiserad brottslighet i alkoholsmugglingen är i dagsläget är svårt att uppskatta. De nya införselkvoterna 2004 medförde att karaktären på den organiserade införseln av alkohol förändrades. Istället för att smuggla in stora partier alkohol, flera tusen liter, så för kriminella grupperingar/nätverk frekvent in legala ransoner och lagrar dessa i depåer. Från depåerna säljs alkoholen sedan vidare till privatpersoner, föreningar och restauranger. Graden av organisation och kapacitet hos de identifierade grupperingarna är i de flesta fall låg. Därmed är det svårt att se dessa grupperingars kriminella verksamhet helt igenom som organiserad brottslighet. Det finns dock kriminella nätverk som är väl organiserade och har god kapacitet som är inblandade i smuggling av alkohol. De är dock färre till antalet jämfört med perioden före 2004. Ett av de större beslagen som gjordes 2010 kan kopplas till välkända kriminella personer. Möjligen kan detta beslag och inblandningen av kända kriminella vara ett tecken på att den storskaliga smugglingen kan vara på väg tillbaka.

Skjutvapen

Det är svårt att uppskatta omfattningen på smugglingen av skjutvapen till Sverige. Beslagen av

skjutvapen varierar över åren. Under 2007 och 2008 togs 60 respektive 53 skjutvapen i beslag i jämförelse med 2006 då endast 14 beslag gjordes. En minskning har skett under 2009 och 2010 jämfört med både 2007 och 2008. Totalt togs 33 vapen i beslag 2009 och 31 under 2010. Beslagen av vapen omfattar såväl pistoler, revolverar och automatvapen. Det finns ingen tydlig bild av vilka som står bakom smugglingen av skjutvapen till Sverige. Den grova organiserade brottsligheten har både ett eget behov av vapen samtidigt som möjligheterna till vinst i smugglingen är stora.

Annan tullbrottslighet

Det är svårt att uttala sig om huruvida den organiserade brottsligheten är involverad i det som i denna rapport klassas som ”annan tullbrottslighet”. Det är dock troligt då de förhållandevis höga vinsterna samt låga riskerna förknippade med verksamheten torde göra verksamheten attraktiv som ett alternativ till mer riskfylld smugglingsverksamhet. När det gäller varumärkesförfalskade läkemedel är det lättare att visa på kopplingen till organiserad brottslighet. Förfalskade läkemedel säljs ofta via ”onlineapotek” som även saluför olika typer av ”nya droger”, t.ex. Spice. Det är ett väl etablerat faktum att den organiserade brottsligheten har haft intressen i ett antal ”onlineapotek”. Det är därmed sannolikt att organiserad brottslighet även har ett intresse i åtminstone vissa typer av förfalskade varor.

Varumärkesförfalskade varor

Allmänt

När det gäller varumärkesförfalskade varor brukar diskussionen framförallt handla om förfalskade märkeskläder och accessoarer. Detta är i sig allvarligt men dessa förfalskade produkter skadar i allmänhet inte slutkonsumenten. Allvarligare är produkter som i sig är hälsovådliga samt i förlängningen kan komma att skada medborgarnas förtroende för legala producenter och samhällets förmåga att upprätthålla lag och ordning. Det finns därmed ett behov av att rikta insatser mot känsliga produktområden, exempelvis läkemedel, livsmedel samt leksaker.

Ett generellt problem för Tullverket när det kommer till att beivra brott kopplade till varumärkesförfalskning är att Tullverket saknar förundersökningsbefogenhet för brott emot Varumärkeslagen (1960:644)⁶. I de fall Tullverket inleder förundersökning sker det med stöd av annan tillämplig lagstiftning, t.ex. om varan omfattas av någon typ av restriktion. Tullverket har dock möjlighet att stoppa och kontrollera om varor är äkta eller falska. Om en vara stoppas och misstanke finns att varan är falsk kontaktas rättighetsinnehavaren som då har möjligt att väcka talan i civilmål mot importören.

Illegal handel med förfalskade läkemedel

Försäljningen av förfalskade läkemedel är idag ett stort och växande problem. Den illegala handeln med falska läkemedel uppskattas internationellt ha omsatt omkring 55 miljarder dollar under 2010⁷. I huvudsak är det två typer av läkemedel som förfalskas – läkemedel som säljs till höga priser och läkemedel som säljs i mycket stora kvantiteter. I västvärlden är det framförallt dyra ”livsstilsmediciner” som förfalskas, t.ex. potensmedel som Viagra, steroider och medel mot håravfall, medan det i tredje världen framförallt är läkemedel som säljs i stora volymer, t.ex. malariamedicin och bromsmediciner mot HIV. Försäljning av förfalskade läkemedel innebär inte bara stort mänskligt lidande, framförallt i tredje världen, utan kan också i förlängningen innebära att allmänhetens förtroende för läkemedelsindustri och sjukvård påverkas negativt. Problemen med varumärkesförfalskade läkemedel är störst i tredje världen och minst i länder som subventionerar medborgarnas konsumtion av läkemedel. I de afrikanska länderna och i flera f.d. sovjetstater uppskattas omkring 20–30 procent av samtliga läkemedel vara förfalskningar⁸.

Avregleringen av apoteksmonopolet i Sverige under 2008 har skapat förutsättningar för en svart marknad för läkemedel i Sverige. Innebörden av detta är att risken för att både varumärkesförfal-

skade samt att illegalt införda läkemedel kommer i omlopp i handeln har ökat. Handeln med illegala läkemedel i Sverige beräknas årligen uppgå till cirka 900 miljoner kronor⁹. Förfalskade läkemedel säljs bl.a. via ”onlineapotek” på Internet och skickas i postflödet till konsumenten i Sverige. Det är i princip omöjligt för den enskilde konsumenten att veta huruvida det beställda läkemedlet är förfalskat eller inte. Enligt WHO är omkring 50 procent av alla läkemedel som säljs via sådana ”onlineapotek” förfalskade¹⁰. Det är framförallt livsstilsmediciner som köps och säljs via Internet. Konsumenterna och beställarna av preparaten är ofta sårbara eftersom användningen av dessa är förknippad med ett visst stigma och det är därför lättare för vissa konsumenter att beställa preparaten via Internet än att söka läkares konsultation. Det är framförallt dyra originalmediciner som kopieras och säljs online då dessa ger störst förtjänster, men även kopior av enklare läkemedel som antibiotika, hostmedicin och influensaläkemedel finns att beställa via Internet. I förhållande till narkotikasmuggling är smuggling av förfalskade läkemedel en verksamhet med låg risk som ger möjlighet till stora vinster.

Illegal handel med livsmedel

Den ökande konkurrensen på den internationella marknaden för livsmedel och en ökad efterfrågan på livsmedel från fler marknader, främst i Asien, har lett till ett ökat fusk inom livsmedelsområdet. Ett exempel på detta är den s.k. Melaminskandalen i Kina 2008 där melamin blandades in i mjölkersättningspulver i syfte att öka vinsten. Under 2010 har skördarna i ett flertal länder slagit fel och bl.a. Ryssland, som är världens största exportör av brödsäd, har ställt in all export i syfte att hålla nere priserna på hemmamarknaden. Situationen på marknaden medför att livsmedelspriserna kommer att fortsätta stiga under året, vilket innebär ökade incitament för fusk och smuggling, både när det gäller basvara och förädlade livsmedel.

Inom EU har i flera medlemsstater särskilda kontrollenheter skapats för att hantera fusk inom

6 En proposition (2009/10:255) med förslag på en ny varumärkeslag har lämnats till Riksdagen. Tullverket föreslås inte få någon förundersökningsbefogenhet enligt förslaget.

7 Center for Medicine in the Public Interest (2005)

8 LIF rapport ”Förfalskade läkemedel”, 2008:3.

9 ”Den illegala handeln med läkemedel måste stoppas”, Dagens Nyheter 101016.

10 <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs275/en/index.html>

livsmedelshandeln. Erfarenheterna därifrån är dels att fusket kan vara mycket svårt att upptäcka och dels att de aktuella frågeställningarna många gånger faller utanför kontrollmyndighetens ansvar och kompetens, t.ex. inom skatte- eller tullområdena. Den typ av brottslighet som kan kopplas till livsmedelsområdet är användande av förfalskade ursprungsintyg, certifikat och andra dokument i syfte att undvika handelshinder i form av importkvoter, få ut exportbidrag m.m. I Sverige har Livsmedelsverket konstaterat fusk i samband med ekologiska livsmedel. I dessa fall har företagen underlåtit att ansöka om importtillstånd eller dispens för att använda konventionella ingredienser i ekologiska livsmedel.

Illegal handel med piratkopierade leksaker

Förfalskade leksaker är ett problem som i huvudsak härstammar från Kina där tillverkare kopierar och exporterar produkter som varumärkesskyddats av väletablerade leksakstillverkare. Dessa kopierade leksaker är ofta säkerhetsmässigt undermåliga och tillverkas ibland av hälsofarliga plaster. Problemet omfattning är idag inte känd och det är svårt att uttala sig om inblandning från den organiserade brottsligheten.

Miljöbrott

Tullverket har under 2009 och 2010 kunnat konstatera att det förekommer en omfattande illegal utförsel eller smuggling av miljöfarligt avfall från Sverige. Omfattningen är så pass stor att den förutsätter en god organisation, vilket medför att den bör betraktas som organiserad brottslighet. Ett exempel på detta är konstaterade smugglingsförsök som involverade ett hundratal kylskåp i tre 40 fots containrar. För att kunna organisera dessa transporter krävs bl.a. kunskap om internationell handel samt finansiella resurser.

Den typ av miljöbrott med koppling till den organiserade brottsligheten som har konstaterats är illegal utförsel av miljöfarligt avfall och begagnade varor, exempelvis skrotbilar och elektronikskrot som datorer, TV-apparater och vitvaror, särskilt kylskåp. Framst smugglas miljöfarligt avfall och skrotbilar till Väst- och Centralafrika. Fordon smugglas också till Mellanöstern och

Sydamerika. Insamlingen av elektronikskrot sker genom stölder från återvinningsstationer, uppsamling från verksamheter där avfallet uppkommer eller samlas in med hjälp av Internet. Skrotbilar samlas in via annonser i dagspressen, via Internet och genom direktkontakt med ägare till vissa bilmärken/årsmodeller. Verksamheten sker vanligtvis helt utanför tillsynsmyndigheternas ordinarie kontroll. Gemensamt för de brottsupplägg som har identifierats är att de utnyttjar de svagheter som finns i lagstiftningen och hos tillsynsmyndigheterna.

Tullbedrägerier

Smuggling av vitlök

Tullverket har under våren 2010 i samverkan med norska tullen och OLAF avslöjat organiserad smuggling av vitlök från Kina till EU via Norge. Vitlök är en tullfri vara i Norge medan vitlök som importeras till EU från Kina, under vissa förutsättningar, är föremål för en värdetull samt en särskild tull på 1 222 euro per ton. Vitlöken importeras legalt från Kina till Norge. Efter tullklarering i Norge smugglas därefter vitlöken med lastbil till EU, via Sverige till främst Storbritannien, i stället för att saluföras i Norge. Möjligheten till profit i upplägget uppkommer genom att Kina producerar stora volymer vitlök till låga kostnader, vilket medför att det är lönsamt för smugglare att bedriva import av vitlök för vilken det inte erläggs erforderlig tull. Profiten i upplägget är relativt hög i förhållande till risken. Sedan 2009 antas ett identifierat kriminellt nätverk ha smugglat in omkring 1 200 ton kinesisk vitlök fördelat på 57 sändningar till EU via Norge. Vinsten från denna smuggling beräknas uppgå till drygt 20 miljoner kronor.

Smuggling av mineralolja

För några år sedan avslöjades omfattande smuggling av dieselolja från Norge till Sverige. Vid smugglingen användes fartyg som bunkrade olja i Norge och som därefter gick till en svensk hamn där oljan pumpades över till tankbil för vidare distribution. Företag nyttjades som en aktiv del i brottsupplägget. Bakom smugglingen stod en väl organiserad gruppering.

Foto: Kroma Kromalski

Organiserad brottslighet – geografisk plats

Internationell dimension – huvudmännens basering

Internationellt samarbete är en förutsättning för de kriminella grupperingar som är involverade i smuggling då detta brott per definition är gränsöverskridande. Det går att identifiera tre kategorier av kriminella grupperingar som är involverade i smuggling. Indelningen följer var de kriminella huvudmännen företrädesvis lever och verkar.

1. Utländska grupperingar som är aktiva i eller mot Sverige med huvudmän i utlandet
2. Utländska grupperingar som är baserade i Sverige med huvudmän i utlandet
3. Grupperingar med bas och huvudmän i Sverige

Utländska grupperingar som är aktiva i eller mot Sverige med huvudmän i utlandet

Dessa grupperingar karaktäriseras av att de inte har någon permanent närvaro eller organisation i Sverige, dvs. majoriteten av medlemmarna befinner sig utanför Sverige, såväl de kriminella huvudmännen som övriga medlemmar. Istället arbetar dessa grupperingar med kontaktmän som antingen är bosatta i eller som kontinuerligt reser till Sverige. Kontaktmännens uppgift är att vara länken mellan smugglingsgrupperingen och mottagaren av varan. Eftersom de aktuella grupperingarna är baserade utanför Sverige är bedömningen att de kriminella vinsterna tvättas och återinvesteras främst i hemlandet. Kännetecknande för dessa grupperingar är också att de är aktiva i flera länder utöver Sverige och hemlandet.

Det går inte att identifiera några enskilda faktorer utifrån de inrapporterade grupperingarna som avgör om en gruppering har kapacitet att verka utanför det egna hemlandet. Sannolikt är flera faktorer avgörande, exempelvis kontakter, språkkunskaper, lojalitet och kompetens. I och med att grupperingens bas, främst de kriminella huvudmännen, befinner sig utanför Sverige försvåras möjligheterna för de svenska brottsbekämpande myndigheterna att komma åt huvudmännen och på så sätt allvarligt kunna skada grupperingarnas kriminella verksamhet. För att kunna komma åt att skada denna typ av nätverk behöver de brottsbekämpande myndigheterna ha ett nära samarbete med motsvarande myndigheter utomlands. Detta gäller för såväl informations- och underrättelseinhämtning som lagföring.

Utländska grupperingar som är baserade i Sverige med huvudmän i utlandet

Kännetecknande för denna typ av kriminella grupperingar är att det utöver toppskiktet utomlands finns en eller flera kriminella grupper i Sverige, ”medlemsceller”, som är direkt kopplade till den kriminella grupperingen. Grupperingens medlemmar i Sverige är ofta av samma ursprung som huvudmännen. Ofta är dessa individer andra generationens invandrare eller så har de vistats en längre tid i Sverige och är på sätt förankrade i det svenska samhället. Sammantaget medför detta flera fördelar för dessa grupperingar jämfört med de utländska grupperingar som enbart är aktiva mot Sverige. Främsta fördelen är att grupperingen genom medlemscellerna har kunskap om hur det svenska samhället fungerar. Närvaron ger också möjlighet till att bygga upp säkrare och stabilare relationer med andra kriminella grupperingar som är aktiva i Sverige. För många av huvudmännen är det viktigt att ha en relativt direkt kontroll över den kriminella verksamheten då brottslig verksamhet på hög nivå ställer stora krav på lojalitet och förtroende. Ledningen och styrningen av medlemscellerna sker därför ofta med hjälp av koordinatörer som är direkt underställda toppskiktet. Dessa koordinatörer kan vara verksamma i både Sverige eller det land där toppskiktet befinner sig. Samtidigt är det också en styrka att

huvudmännen i grupperingen befinner sig utanför Sverige då det därmed blir svårare för svenska brottsbekämpande myndigheter att komma åt dem för lagföring.

Grupperingar med bas och huvudmän i Sverige

I Sverige är denna kategori av gruppering generellt sett den vanligast förekommande inom den organiserade brottsligheten. I den smugglingsrelaterade verksamheten förekommer dock denna kategori i mindre utsträckning än inom den organiserade brottsligheten i stort. Inom smugglingsområdet gäller dock inte detta förhållande utan denna kategori förekommer i mindre utsträckning än inom den organiserade brottsligheten i stort. Den främsta förklaringen till detta är att smuggling är ett internationellt brott och att förankring och/eller nära kontakter med utlandet tydligt underlättar att bedriva smuggling. Grupperingarna, oavsett om de är involverade i smuggling eller inte, karaktäriseras ofta av att de är multikriminella, multietniska och regionalt förankrade. Till skillnad från de två förstnämnda kategorierna är också dessa grupperingar, när de väl förekommer, i högre utsträckning än övriga nätverk involverade i hela smugglingskedjan. Dessa grupperingar karaktäriseras av att de har sin huvudsakliga bas i Sverige och att huvudmännen främst lever och verkar i Sverige. Det gör också att dessa nätverk är, jämfört med de två tidigare kategorierna, lättare att bekämpa för de svenska myndigheterna.

Kriminella marknader i Sverige

Utgångspunkten i rapporten är att organiserad brottslighet kan ses som ”företagande i brott”. En konsekvens av detta resonemang är att det då också finns tydliga illegala marknader där olika typer av efterfrågade varor och tjänster kan avsas. De brottsområden som presenteras i kapitlet Brottaktiviteter kan ses som exempel på olika kriminella marknader. Sverige ligger geografiskt i Europas periferi. Det gör att Sverige i huvudsak inte är något land för transithandel utan snarare är att betrakta som en slutmarknad. Sverige är också i ett internationellt perspektiv en liten marknad men med köpstarka konsumenter. Därmed finns

det möjlighet för avsättning av högkostnadsprodukter samtidigt som vinstmarginalerna kan hållas höga. Detta förhållande gäller för såväl de legala som de illegala marknaderna.

Normalt finns de största legala marknaderna där befolkningskoncentrationen är hög och inkomsterna höga. I Sverige är Stockholmsområdet den största enskilda marknaden för konsumtionsvaror följt av de andra två storstadsområdena, Göteborg och Malmö. I stort gäller även denna situation för de illegala marknaderna. Det finns dock vissa mindre skillnader jämfört med de legala marknaderna, särskilt gäller det varor som

smugglas till Sverige. De områdena i Sverige med en stor internationell handel bedöms ha en något större illegal marknad för insmugglade varor jämfört med marknadens storlek och köpkraft. Tydligast framträder detta mönster i Skåne, vilket kan förklaras med att en stor del av Sveriges utrikeshandel går över Skåne. Ett annat område där detta förhållande också bedöms råda är det södra gränsområdet till Norge i Bohuslän, Dalsland och södra Värmland. Förklaringen är främst att området ligger inom pendlingsavstånd från Oslo, vilket är Norges enskilt största kriminella marknad.

Summering

Smuggling är per definition ett gränsöverskridande brott där själva gränsen utgör en förutsättning för den kriminella verksamheten. Detta då gränser både skapar och upprätthåller skillnader mellan länder när det gäller marknader, skattenivåer samt köpkraft. Dessa skillnader skapar i sin tur incitament till smuggling och illegal handel och utgör ”push-” respektive ”pullfaktorer” för den tullrelaterade kriminella verksamheten. Ett exempel utgörs av de stora skillnaderna i tobaksskatterna mellan Öst- och Västeuropa. I Ryssland kostar ett paket Marlborocigaretter, inklusive tobaksskatt, cirka 7 kronor, vilket ska jämföras med priset för motsvarande paket på Irland som idag är cirka 80 kronor. En annan faktor som kan tänkas påverka smugglingen till och från Sverige är konjunktursvängningar. Den senaste tidens lågkonjunktur har medfört att olika grupper, både i Sverige och internationellt, har fått en försämrad ekonomisk situation vilket troligtvis medfört ökad efterfrågan på billiga varor. Särskilt gäller detta konsumtionsvaror belagda med höga skattesatser, t.ex. cigaretter och alkohol.

Den storskaliga smugglingen förutsätter en hög grad av organisation, uthållighet i tid samt ställer krav på bl.a. kompetens inom logistik och internationell handel. En smugglingsoperation omfattar många gånger ett stort antal personer med olika kompetenser vilka engageras i den kriminella verksamheten vid olika tidpunkter. Detta förutsätter förutom specialisering också en hög grad av disciplin inom grupperingen. Den interna disciplinen upprätthålls ofta genom de kriminella huvudmännens direkta eller indirekta våldsanvändning samtidigt som detta i viss mån

skyddar grupperingen mot andra kriminella. Den tullrelaterade organiserade brottsligheten kännetecknas av hög omsättning och stor kontanthandling vilket medför ett behov av att snabbt kunna tvätta de delar av vinsterna som inte återinvesteras i den kriminella verksamheten. För att kunna åstadkomma detta är tillgången till företag samt kunskap och kompetens, främst i bokföring och investeringar, av stor vikt. Många gånger anlitas specialister aktiva på en legal marknad för dessa uppgifter. De kriminella nätverken engagerade i tullrelaterad brottslighet antar i allt högre utsträckning formen av legala import- och exportföretag och det är sannolikt att graden av infiltration i det legala samhället ökar.

Resonemangen ovan gör tydligt att incitamenten att begå tullrelaterad brottslighet inte kommer att minska inom en överskådlig framtid samtidigt som den storskaliga smugglingen framgent kommer att vara ett verksamhetsområde förbehållet den grova organiserade brottsligheten. De kriminellas nyttjande av legala företag och flöden medför att den kriminella verksamheten blir svårare att upptäcka och slå ut. Globalisering och utökad handel mellan länder kommer att kontinuerligt generera flöden där illegala varor och aktiviteter kan förekomma samtidigt som t.ex. ökad migration och den tekniska utvecklingen på olika sätt underlättar genomförandet av smugglingsoperationer. Detta ställer stora krav på Tullverkets förmåga att upptäcka och bekämpa kriminell verksamhet inom myndighetens ansvarsområde. Samverkan med andra myndigheter, i såväl nationella som internationella forum, är en framtida framgångsfaktor.

Tullverket

Box 12854, 112 98 Stockholm
Telefon: 0771-520 520
tullverket.se